

HET VERHAAL VAN EUROPA

In zijn boek *De la democratie en Amerique* uit 1835 merkt de Franse filosoof Alexis de Tocqueville haast terloops op dat het gemakkelijker is iets nieuws te maken dan er de woorden voor te vinden. Bijna twee eeuwen later lijkt die stelling ook voor de Europese Unie op te gaan. Iedereen voelt dat de Unie iets nieuws is, maar we zijn er tot nu toe nog niet in geslaagd het ongekende ook onder woorden te brengen.

De Europese Unie prijst zichzelf op de Europa server aan als een ‘uniek economisch en politiek partnerschap van 27 democratische Europese landen’. De EU stelt zich anders gezegd voor als een traditionele unie van staten zoals de Benelux of de NAVO. Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon is de Europese Unie echter ingericht als representatieve democratie met een volwaardig parlement. Omdat unies van staten hooguit een raadgevende vergadering hebben, maar geen rechtstreeks gekozen parlement, is dit zelfbeeld van de EU totaal achterhaald.

Vanaf het begin van de Europese integratie heeft er een diepgaand verschil van mening over het doel van de samenwerking bestaan. Sommige politici en activisten waren ervan overtuigd dat Europa een federale roeping had en dat de Gemeenschappen, c.q. de Unie een soort Verenigde Staten van Europa zou moeten worden (Monnet, Brugmans, Adenauer, Verhofstadt), terwijl anderen naar de totstandkoming van een Europa van de Vaderlanden streefden (De Gaulle, Thatcher, Klaus). Nadat in de loop der jaren duidelijk was geworden dat deze twee visies principieel onverenigbaar zijn, besloten de regeringsleiders er verder maar niet meer over te praten. Hoewel dat compromis aan de onderhandelingstafel werkte, bleek tijdens de discussie over de Grondwet voor Europa dat de politici ook niet in staat waren om de burgers uit te leggen wat de EU is en waar de Unie toe dient.

De eerste vaste Voorzitter van de Europese Raad Herman van Rompuy vergeleek de EU kort na zijn aantreden in 2010 met een konvooi schepen. De 27 lidstaten van de EU varen op de zeeën van de wereldpolitiek niet als afzonderlijke bootjes, maar vormen een konvooi schepen die –onder water met elkaar verbonden- samen hun bestemming proberen bereiken. De taak van de Voorzitter is het kompas te vinden waarop het konvooi veilig kan navigeren. Hoewel deze vergelijking die door de

Europeaan van het eerste uur Mom Wellenstein gelanceerd is, een treffend beeld van de positie van de EU op het wereldtoneel geeft, is zij minder geschikt om de *burgers* te overtuigen van het nut en de noodzaak van de Europese Unie.

Eén van de doelstellingen van de Conventie over de Toekomst van Europa die in 2002 en 2003 bijeenkwam, was juist om de burgers meer bij de Unie te betrekken. De Grondwet voor Europa die door de Conventie werd opgesteld, werd door de Franse en Nederlandse kiezers verworpen uit vrees dat de EU uiteindelijk toch tot een Federale Europese SuperStaat zou uitgroeien. Zo bezien hoeft het niet te verbazen dat het Verdrag van Lissabon de benodigde ingrediënten bevat om Europa een nieuw verhaal te geven. Het uitgangspunt van dat verhaal ligt in de vaststelling dat de EU niet alleen uit staten, maar ook uit burgers bestaat. De burgers van de lidstaten zijn tevens burgers van de Unie. Zij genieten actief en passief kiesrecht en mogen hun stem uitbrengen dan wel gekozen worden bij de verkiezingen voor het Europees Parlement. Een tweede element van het nieuwe verhaal is dat het recht van de Unie zich zowel tot de burgers als tot de staten richt. Tenslotte bepaalt artikel 10 van het nieuwe verdrag dat het functioneren van de EU op representatieve democratie gebaseerd is. Omdat een democratie per definitie niet zonder burgers kan bestaan, ligt het voor de hand de EU te omschrijven als een Unie van staten én burgers dan wel als een Unie van Burgers en Lidstaten. Deze suggestie vindt steun in het gegeven dat het Verdrag van Lissabon zelf ook over 'de Unie en haar burgers' en over 'de Unie en haar lidstaten' spreekt.

Deze feitelijke constatering betreffende de samenstelling en het functioneren van de EU werpen een verrassend licht op het vastgelopen debat over het einddoel van de Europese integratie. De EU is namelijk geen Verenigde Staten van Europa geworden en ook geen vrijblijvende statenbond gebleven, maar heeft zich in vijftig jaar ontwikkeld tot een *Unie van democratische lidstaten die zelf ook een democratie vormt*. Het verhaal van Europa luidt dat we uit verlangen om toekomstige oorlogen te voorkomen een nieuwe vorm van democratie hebben uitgevonden en dat de burgers onmisbaar zijn voor het slagen daarvan.

Jaap Hoeksma

(dit verhaal is op 21 januari 2011 in *het financieele dagblad* verschenen)